

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain 4 §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain 4 §:n muuttamisesta (HE 122/2024 vp): Asia on saapunut sosiaali- ja terveysvaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty perustuslakivaliokuntaan lausunnon antamista varten.

Lausunto

Asiasta on annettu seuraava lausunto:

- perustuslakivaliokunta PeVL 44/2024 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- lakimies Terhi Karaus, sosiaali- ja terveysministeriö
- erityisasiantuntija Kaarina Tuokko, sosiaali- ja terveysministeriö
- budjettineuvos Virpi Vuorinen, valtiovarainministeriö
- apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- vanhusasiavaltuutettu Päivi Topo, vanhusasiavaltuutetun toimisto
- erityisasiantuntija Elli Björkberg, yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto
- ylitarkastaja Päivi Räinen, Pohjois-Suomen aluehallintovirasto
- ylitarkastaja Emmi Hanhikoski, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira)
- johtava juristi Sami Uotinen, Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy
- erityisasiantuntija Jaana Viemerö, Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy
- vammaispalvelujen johtaja Sari Hietala, Varsinais-Suomen hyvinvointialue
- vaikuttamistoiminnan asiantuntija Sari Valjakka, Autismiliitto ry
- juristi Elisa Weckman, Heta - Henkilökohtaisten Avustajien Työnantajien Liitto ry
- juristi Henrik Gustafsson, Invalidiliitto ry
- vastaava sopimusasiantuntija Laura Tuominen, Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry
- juristi Tanja Salisma, Kehitysvammaisten Tukiliitto ry
- toiminnanjohtaja Susanna Hintsala, Kehitysvammaliitto ry
- asiantuntija Anniina Horto-Lönnqvist, Kuuloliitto ry
- järjestöpäällikkö Annina Heini, Kynnys ry
- järjestöjohtaja Sari Kokko, Näkövammaisten liitto ry

Valiokunnan mietintö StVM 28/2024 vp

- juristi Taina Kölhi, Näkövammaisten liitto ry
- juristi Rebecka Holm, SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf
- erityisasiantuntija Erja Saarinen, SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
- johtava asiantuntija Päivi Ritvanen, Suomen CP-liitto ry
- toiminnanjohtaja Risto Hoikkanen, Suomen Kuurosokeat ry
- järjestöohjaaja Milla Lindh, Suomen Kuurosokeat ry
- puheenjohtaja Riikka Saastamoinen, Suomen Vammaisyrittäjät ry
- puheenjohtaja Veera Florica Rajala, Vammaisfoorumi ry
- yliopistonlehtori Pauli Rautiainen
- professori Janne Salminen
- professori Kaarlo Tuori
- professori Veli-Pekka Viljanen

Valiokunta on saanut kirjalliset lausunnot:

- sosiaali- ja terveysministeriö
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- HUS-yhtymä
- Etelä-Karjalan hyvinvointialue
- Keski-Suomen hyvinvointialue
- Pirkanmaan hyvinvointialue
- Pohjanmaan hyvinvointialue
- Pohjois-Savon hyvinvointialue
- Satakunnan hyvinvointialue
- Tukena-säätiö
- Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö sr
- ADHD-liitto
- FDUV, förbundet för personer med utvecklingsstörning eller annan intellektuell funktionsnedsättning rf
- Hengitysliitto ry
- Hengitystuki ry
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry
- Muistiliitto ry
- Neuroliitto ry
- Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry
- yliopistonlehtori Pauli Rautiainen
- professori Janne Salminen

Valiokunta on saanut ilmoitukset, ei lausuttavaa:

- Hyvinvointiala HALI ry
- Kunta- ja hyvinvointialuetyönantajat KT

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi vammaispalvelulakia ja sosiaalihuoltolakia.

Valiokunnan mietintö StVM 28/2024 vp

Vuoden 2025 alussa voimaan tulevan vammaispalvelulain soveltamisalaa ehdotetaan tarkennettavaksi ja selvennettäväksi voimassa olevan lainsäädännön edellyttämällä tavalla niin, että laissa tarkoitettuja palveluita järjestettäisiin vain tilanteessa, jossa muussa, ensisijaisesti sovellettavassa lainsäädännössä tarkoitettujen palvelujen ei olisi henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta riittäviä ja sopivia. Soveltamisalaa tarkennettaisiin lisäksi niin, että laissa tarkoitettuja erityispalveluita järjestettäisiin vammaiselle henkilölle vain, jos hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve. Samalla vammaisen henkilön määritelmän kirjoitustapaa tarkennettaisiin muuttamatta kuitenkaan sen sisältöä.

Ehdotetulla soveltamisalasäännöksellä ei muutettaisi uudessa vammaispalvelulaissa hyväksytyä lähtökohtaa siitä, että laissa tarkoitettuja erityispalveluita järjestetään vamman tai sairauden aiheuttamasta pitkäaikaisesta toimintarajoitteesta seuraavaan välttämättömään avun tai tuen tarpeeseen ja ettei diagnoosi määrittele palvelujen saamista.

Sosiaalihuoltolain asiakkaan etua koskevaa säännöstä selkeytettäisiin siten, että palvelusta perittävä maksu ei vaikuttaisi säännöksessä tarkoitettuun asiakkaan edun arviointiin. Muutoksella edistettäisiin asiakkaiden yhdenvertaista kohtelua myös asiakasmaksujen osalta.

Vammaisen henkilön välttämättömien etujen turvaamiseksi yksittäistapauksessa esityksessä ehdotetaan lakiin lisättäväksi säännös sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksun perimättä jättämisestä ja alentamisesta tilanteessa, jossa maksun määrääminen sosiaali- ja terveydenhuollon ensisijaisen lainsäädännön mukaisesta palvelusta voisi yksittäisessä tilanteessa estää tai vaarantaa vammaisen henkilön palvelujen käyttämisen. Säännös olisi vammaisen henkilön asemaa turvaava erityinen suojasäännös tilanteessa, jossa ensisijaisessa lainsäädännössä tarkoitettujen palvelujen olisivat soveltamisalasäännöksen mukaisesti riittäviä ja sopivia vastaamaan henkilön avun ja tuen tarpeeseen.

Vammaispalvelulakiin tehtäisiin lisäksi joitakin teknisiä korjauksia.

Esityksen tavoitteena on turvata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen ja palvelujen saatavuus sekä säilyttää laki vammaisille henkilöille tarjottavia palveluita koskevana erityislakina. Lisäksi tavoitteena on selkeyttää lain soveltamista arvioitaessa sosiaalihuollon asiakkaan etua.

Esitys liittyy valtion vuoden 2025 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2025.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Yleistä

Esityksessä ehdotetaan täsmennettäväksi jo hyväksytyn vammaispalvelulain (675/2023) soveltamisalaa. Esityksen tavoitteena on turvata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen ja

Valiokunnan mietintö StVM 28/2024 vp

palvelujen saatavuus yhdenvertaisesti eri alueilla, säilyttää laki vammaisille henkilöille tarjottavia palveluja koskevana erityislakina sekä varmistaa hyvinvointialueiden mahdollisuus rahoittaa uudistus.

Vammaispalvelulain voimaantuloa on siirretty lokakuun 2023 alusta vuoden 2025 alkuun (953/2023, HE 9/2023 vp). Hyväksytystä vammaispalvelulaista poistettiin eduskuntakäsittelyn aikana perustuslakivaliokunnan lausunnon (PeVL 79/2022 vp) johdosta niin sanottu ikääntymisrajaus, jonka tarkoituksena oli korostaa sosiaalihuoltolain (1301/2014) merkitystä laajasti väestön palvelutarpeisiin ja erityisesti ikääntyneiden väestön tarpeisiin vastaavana yleislakina ja säilyttää vammaispalvelulaki palveluista pitkäaikaisesti riippuvaisten vammaisten henkilöiden palvelut turvaavana erityislakina. Voimaan tulon siirron taustalla oli pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman kirjaus, jonka mukaan hyväksytyyn vammaispalvelulain soveltamisalaa tulee täsmentää niin, että varmistetaan vammaispalvelulain säilyminen erityislakina sekä vammaisten henkilöiden asianmukaiset palvelut ja niiden kestävä rahoitus.

Hallituksen esityksen perustelujen mukaan vammaispalvelulain lähtökohtaista luonnetta vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina on tarpeen tarkentaa, sillä ikääntymisrajauksen poistamisen vuoksi lain soveltamisalaa ei ole määritelty riittävän tarkasti lain selkeän ja yhtenäisen soveltamisen kannalta. Muutoksen johdosta rajapinta yleis- ja erityislainsäädännön välillä on esityksen mukaan epäselvä erityisesti sellaisten iäkkäiden henkilöiden osalta, joiden palvelutarpeen syynä on ollut ikääntymiseen liittyvä syy. Ehdotuksen soveltamisalan tarkennukset koskevat kuitenkin kaikkia vammaisia henkilöitä, eikä soveltamisalan ulkopuolelle ole rajattu mitään ihmis- tai vammairyhmää.

Esityksen keskeiset muutosehdotukset koskevat hyväksytyyn vammaispalvelulain soveltamisalaa koskevaa 2 §:ää, jossa ehdotetaan tarkennettavaksi ensisijaisen lainsäädännön ja vammaispalvelulain suhdetta, yksinkertaistettavaksi vammaisen henkilön määritelmää sekä lisättäväksi suojasäännös asiakasmaksun perimättä jättämisestä ja alentamisesta tilanteessa, jossa maksun määrääminen sosiaali- ja terveydenhuollon ensisijaisen lainsäädännön mukaisesta palvelusta voisi estää tai vaarantaa vammaisen henkilön palvelujen käyttämisen. Lisäksi esityksessä ehdotetaan selkeytettäväksi sosiaalihuoltolain 4 §:n säännöstä asiakkaan edun arvioinnissa huomioon otettavista seikoista. Vammaispalvelulakiin ehdotetaan tehtäväksi myös jotain teknislousteisia korjauksia.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää tärkeänä, että alun perin jo vuoden 2023 aikana voimaantulevaksi suunniteltu vammaispalvelulaki saadaan viimein voimaan vuoden 2025 alusta. Uuden vammaispalvelulain sisältö vastaa voimassa olevaa vuodelta 1987 peräisin olevaa vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia (380/1987) paremmin perustuslain ja YK:n vammaissopimuksen tavoitteisiin edistää vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta ja osallisuutta sekä tosiasiallista yhdenvertaisuutta vammaisten henkilöiden elämässä ja yhteiskunnassa (HE 191/2022 vp, s. 161). Valiokunta pitää perusteltuina esityksen tavoitteita säilyttää vammaispalvelulaki vammaisten henkilöiden palvelujen saatavuuden turvaavana erityislakina sekä edistää vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista ja palvelujen saatavuutta. Myös perustuslakivaliokunta on lausunnossaan (PeVL 44/2024 vp) pitänyt esityksen taustalla olevia tavoitteita lain soveltamisen selkeyttämisestä yhdenvertaisuutta ja oikeusvarmuutta edistävällä tavalla sekä palvelujen saatavuuden varmistamisesta perustuslain kannalta perusteltuina.

Valiokunnan mietintö StVM 28/2024 vp

Sosiaali- ja terveysvaliokunta kannattaa lakiehdotusten hyväksymistä. Valiokunta kuitenkin ehdottaa jäljempänä tässä mietinnössä, että lakiehdotuksesta poistetaan 2 §:n 3 momentti, jonka mukaan vammaispalvelulain mukaisia palveluja järjestetään vammaiselle henkilölle vain, jos hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve. Perustuslakivaliokunta piti säännöksen täsmentämistä edellytyksenä sille, että laki voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyksityksessä. Valiokunta toteaa, että, ottaen huomioon lain suunniteltu voimaantulo vuoden 2025 alusta ja talousarvioesitykseen liittyville esityksille asetettu määräaika, perustuslakivaliokunnan esittämiä täsmennyksiä säännökseen ei ollut mahdollista tehdä eduskuntakäsittelyn aikana.

Valiokunta kiinnittää sosiaali- ja terveysministeriön huomiota siihen, että valiokunta on kiirehtinyt vammaispalvelulain soveltamisalaa koskevan hallituksen esityksen antamista eduskunnalle, koska eduskuntakäsittelylle on varattava sen vaatima aika, ja muutosten hyväksymisen jälkeen tulee myös jäädä kohtuullinen ja riittävä aika valmistautua lain toimeenpanoon (StVM 2/2023 vp).

Vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lakiehdotuksen 2 §:n 1 momentin mukaan lakia sovelletaan erityispalvelujen järjestämiseen niille vammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat vamman tai sairauden aiheuttaman pitkäaikaisen fyysisen, kognitiivisen, psyykkisen, sosiaalisen tai aisteihin liittyvän toimintarajoitteen johdosta välttämättä apua tai tukea tavanomaisessa elämässä. Vammaispalvelut myönnetään aina yksilöllisen tarvearvioinnin perusteella. Soveltamisalan edellytysten lisäksi henkilön tulee täyttää vammaispalvelulain palvelukohtaiset myöntämisedellytykset.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on kiinnitetty huomiota siihen, että säännöksen mukainen vammaisen henkilön määritelmä on sanamuodoltaan suppeampi kuin aikaisemmin hyväksytyn lain mukainen määritelmä, joka sisälsi yksityiskohtaisemman kolmekohtaisen luettelon lain kattamista toimintarajoitteista. Asiantuntijakuulemisessa on kiinnitetty erityisesti huomiota siihen, että säännöksessä ei enää mainita nimenomaisesti, että lakia sovelletaan henkilöön, jonka vamma tai sairaus yhdessä yhteiskunnassa esiintyvien esteiden kanssa estää osallistumisen yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa (ns. vammaisuuden sosiaalinen malli), ja jonka itsenäisen elämän, osallisuuden tai yhdenvertaisuuden toteutuminen edellyttää välttämättä vammaispalvelulain mukaisia palveluita.

Valiokunta korostaa, että esityksen perustelujen (s. 21) mukaan soveltamisalasäännöksen yksinkertaistamisella ei puututa hyväksytyn vammaispalvelulain 2 §:ssä tarkoitettuihin toimintarajoitteisiin, jotka perustuvat YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean yleiskommentti nro 6:ssa (2018) määriteltyyn. Määritelmä kattaa perustelujen mukaan kaikki YK:n vammaissovimuksen ja hyväksytyn vammaispalvelulain soveltamisalasäännökseen sisältyvät toimintarajoitteet eikä mitään vammaisryhmää suljeta ehdotetulla muutoksella lain soveltamisen ulkopuolelle. Määritelmä kattaa siten myös edellä mainitun vammaisuuden sosiaalisen mallin. Lisäksi valiokunta painottaa, että määritelmän yksinkertaistamisesta huolimatta tarkoituksena esityksen (s. 51) mukaan edelleen on, että lain soveltamisen piiriin tulevat sellaiset henkilöt, jotka ovat jääneet aikaisemmin lainsäädännössä väliinputoajan asemaan, kuten autismi- ja neurokirjon henki-

Valiokunnan mietintö StVM 28/2024 vp

löt sekä lievästi kehitysvammaiset henkilöt. Kaikkien vammaisten henkilöiden palvelutarve tulee arvioida yksilöllisesti (ks. myös HE 191/2022 vp).

Lakiehdotuksen 2 §:n 1 momentin mukaan laissa tarkoitettuja palveluita järjestetään vain tilanteessa, jossa ensisijaisesti sovellettavassa lainsäädännössä tarkoitettut palvelut eivät ole henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta riittäviä ja sopivia. Ensisijaisen lainsäädännön mukaista lainsäädäntöä ovat muun muassa sosiaalihuoltolaki, terveydenhuoltolaki (1326/2010), ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista annettu laki (980/2012), varhaiskasvatustalvi (540/2018) ja perusopetuslaki (628/1998).

Säännös poikkeaa hyväksytyn vammaispalvelulain vastaavasta säännöksestä siinä, että palvelujen saatavuus ei ohjaa lain valintaa, vaan se, millainen oikeus palvelun saamiseen henkilöllä yleis- tai erityislain mukaan on. Hallituksen esityksen mukaan sääntelyn tarkentaminen on tarpeen, jotta ei synny riskiä tulkinlalle, jonka mukaan subjektiivisia oikeuksia toteuttavia palveluja tulee välttämättä myöntää, vaikka palvelutarpeeseen voidaan vastata ensisijaisilla palveluilla. Tarkoituksena on myös korostaa ensisijaisessa lainsäädännössä säädettyä, hyvinvointialueen järjestämisvastuulla olevaa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluvalikoimaa ja selkeyttää sitä olemassa olevaa lähtökohtaa, että palvelujen saatavuuden ei tule olla ohjaava tekijä arvioitaessa, minkä lain mukaisia palveluita henkilölle myönnetään, vaan päätöksen tulee perustua palvelutarpeen arviointiin.

Valiokunta pitää tarkoituksenmukaisena säilyttää vammaispalvelulaki vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina. Myös voimassa olevan vammaispalvelulain, kehitysvammalain ja jo hyväksytyn vammaispalvelulain lähtökohtana on lain toissijaisuus. Aiempaan oikeustilaan nähden esitys ei muuta myöskään sitä, että henkilön tulee täyttää vammaispalvelulain soveltamisalassa määritellyt ja palvelukohtaiset myöntämiskriteerit. Tavoitteena on parantaa vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta tarvittaessa positiivisena erityiskohteluna siten, että erityislain perusteella myönnetään palveluja niille asiakkaille, joiden oikeudet eivät toteudu ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen avulla. Valiokunta korostaa esityksen (s. 51) tavoin, ettei yhdenvertaisuus toteudu siten, että tarjotaan kaikille samaa tai saman lain mukaista palvelua, vaan palvelutarpeen arvioinnissa huomioidaan henkilön yksilöllinen palvelutarve.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on nostettu esille huoli ensisijaisen lainsäädännön mukaisten määrärahasidonnaisten palvelujen saatavuudesta, etenkin julkisen talouden vaikea tilanne huomioon ottaen. Valiokunta painottaa, että hyvinvointialueilla on sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain perusteella velvollisuus järjestää myös yleislainsäädännön mukaiset palvelut asiakkaiden tarpeiden mukaisesti. Hyvinvointialue vastaa viimekädessä siitä, että asiakkaat saavat perustuslain 19 §:n 3 momentissa tarkoitettut riittävät sosiaali- ja terveystalvvelut. Perustuslain 22 §:n mukaiseen perusoikeuksien toteuttamisvelvoitteeseen kuuluu kuitenkin valtion vastuu huolehtia siitä, että hyvinvointialueilla on käytännön edellytykset suoriutua tehtävistään.

Elämänvaiheessa tavanomainen tarve

Soveltamisalaa ehdotetaan tarkennettavaksi lisäämällä vammaispalvelulain 2 §:ään uusi 3 momentti, jonka mukaan vammaispalvelulain mukaisia palveluja järjestetään vammaiselle henkilölle vain, jos hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämän-

Valiokunnan mietintö StVM 28/2024 vp

vaiheessa tavanomainen tarve. Arvio vammaisen henkilön avun ja tuen tarpeen välttämättömyydestä tehdään suhteessa samassa elämänvaiheessa oleviin henkilöihin. Esityksen perustelujen mukaan arvioinnissa tulee ottaa huomioon lain 1 §:ssä säädetty tarkoitus muun muassa vammaisen henkilön yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja osallistumisen toteutumisesta sekä vammaisen henkilön itsenäisen elämän ja itsemääräämisoikeuden tukemisesta sekä yksilöllisen tarpeen ja edun mukaisten, riittävien ja laadultaan hyvien palvelujen turvaamisesta.

Elämänvaiheilla tarkoitetaan esityksen mukaan lapsuutta ja nuoruutta, aikuisuutta sekä vanhuutta. Säännöksen tarkoituksena on korostaa erityislain luonnetta siten, että vammaisen henkilön tavanomaisiin eri elämäntilanteisiin liittyviin avun ja tuen tarpeisiin vastataan erityislain mukaisin palveluin vain, jos vamman tai sairauden aiheuttamaan toimintarajoitteeseen liittyvä avun ja tuen tarve poikkeaa vastaavaan elämänvaiheeseen tavanomaisesti liittyvästä tarpeesta. Esityksen mukaan henkilön eri elämänvaiheet vaikuttavat siihen, milloin avun ja tuen tarpeen arvioidaan olevan tavanomaista elämänvaiheeseen liittyvää tarvetta, ja milloin se poikkeaa siitä, eli tarve johuu vamman tai sairauden aiheuttamasta toimintakyvyn rajoitteesta.

Perustuslakivaliokunta on pitänyt käsiteltävänä olevaa hallituksen esitystä koskevassa lausunnossaan (PeVL 44/2024 vp) elämänvaiheisiin kiinnittyviä arviointiperusteita hyväksyttävänä. Hallituksen esityksessä elämänvaiheista esitetyt perustelut huomioidenkin 1. lakiehdotuksen 2 §:n 3 momentin säännös on perustuslakivaliokunnan mielestä kuitenkin huomattavan avoin ja tulkinanvarainen, joten sitä tulee vielä täsmentää. Tällainen täsmentäminen voidaan perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan tehdä esimerkiksi säätämällä laissa nyt vain esityksen perusteluisa kuvatuista elämänvaiheesta tavanomaisen tarpeen arvioinnin kannalta merkityksellisistä seikoista ja viittauksin esimerkiksi vammaispalvelulain 1 §:ssä mainittuihin seikkoihin.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää elämänvaiheisiin kytkeytyvää tavanomaisen tarpeen ja vamman tai sairauden aiheuttaman toimintarajoitteen aiheuttaman erityisen tarpeen erottelua sinänsä kannatettavana. Myös sosiaali- ja terveysvaliokunnan asiantuntijakuulemisessa on kuitenkin kiinnitetty huomiota säännöksen tulkinnanvaraisuuteen ja epätasällisyyteen. Erityisesti ikääntyneiden henkilöiden osalta tavanomaisen tarpeen määrittely on toimintarajoitusten osalta pidetty haastavana, koska ikääntymiseen yleensä sisältyy jonkintasoinen toimintakyvyn heikkeneminen.

Valiokunta toteaa, että vammaispalvelulakiin ehdotettuun 2 §:n 3 momenttiin kytkeytyvät valtiosääntöoikeudelliset ongelmat liittyvät kysymyksiin, jotka tulisi ratkaista eduskuntakäsittelyn sijaan osana ministeriötasolla tapahtuvaa huolellista perusvalmistelua. Tämän vuoksi ja ottaen huomioon lain voimaantulo 1.1.2025 alkaen valiokunta ehdottaa, että 3 momentti poistetaan lakiehdotuksesta.

Valiokunta korostaa, että nimenomaisen elämänvaiheita koskevan säännöksen poistaminen soveltamisalapykälästä ei tarkoita sitä, ettei asiakkaan palvelutarpeen arviointia ja asiakassuunnitelmaa tehtäessä tule ottaa huomioon henkilön elämänvaihe ja elämäntilanne. Esityksen (s. 71) mukaan säännös pohjautuu aikaisemman lainsäädännön soveltamiskäytännössä palvelutarpeen arviointia jo ohjanneisiin periaatteisiin, jotka on tunnistettu myös oikeuskäytännössä. Lisäksi valiokunta painottaa, että soveltamisalasäännökseen tehdyt muut tarkennukset ensisijaisen lainsäädä-

Valiokunnan mietintö StVM 28/2024 vp

dännön ja vammaispalvelulain suhteesta sekä jäljempänä käsiteltävät asiakasmaksuja koskevat muutokset korostavat vammaispalvelun toimeenpanoa erityislakina.

Valiokunta kuitenkin toteaa, että momentin poistaminen voi joissain tilanteissa johtaa asiakassiirtymiin erityisesti ikääntyneiden palveluista vammaispalvelujen piiriin ja sillä on jäljempänä kuvattuja kustannusvaikutuksia hyvinvointialueille. Valiokunta painottaa, että soveltamisalasäännöksen ja momentin poistamisen vaikutukset selviävät vasta toimeenpanossa ja pitää tärkeänä, että lain soveltamista ja sen vaikutuksia seurataan. Valiokunta pitää välttämättömänä, että vammaispalvelulain vaikutuksia seurataan ja arvioidaan sekä ryhdytään toimenpiteisiin vammaispalvelulain yksittäisten säännösten ja soveltamisalasäännöksen täsmentämiseksi perustuslakivaliokunnan määrittelemät reunaehdot huomioon ottaen, jos se on tarpeen vammaispalvelulain säilymiseksi vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina. (*Valiokunnan lausumaehdotus 1*).

Asiakasmaksuja koskevat ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan vammaispalvelulain 2 §:ään lisättäväksi uusi 4 momentti, joka sisältää informatiivisen viittauksen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin (734/1992, jäljempänä asiakasmaksulaki). Asiakasmaksulain mukaan osa sosiaali- ja terveyspalveluista on maksuttomia, osassa asiakasmaksu on kaikille sama ja osassa palveluista maksut määräytyvät maksukyvyn mukaan. Vammaispalvelut ovat asiakasmaksulain 4 §:n mukaisesti pääasiassa maksuttomia.

Lisäksi lakiehdotuksessa ehdotetaan lisättäväksi pykälään uusi 5 momentti, jonka mukaan sen lisäksi mitä asiakasmaksulain 11 §:ssä säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon maksun perimättä jättämisestä ja alentamisesta, ensisijaisen lainsäädännön perusteella järjestetystä palvelusta määrätty maksu on jätettävä perimättä tai sitä on alennettava, jos maksu estää vammaisen henkilön palvelujen yksilöllisen järjestämisen tai vaikeuttaa sitä olennaisesti tai jos siihen on syytä huollolliset näkökohdat huomioon ottaen.

Valiokunta painottaa, että tämän niin sanotun suojasäännöksen tarkoituksena on turvata asiakasmaksulain 11 §:ää vahvemmin vammaisia henkilöitä siltä, että asiakasmaksut estävät sosiaali- ja terveydenhuollon ensisijaisen lainsäädännön mukaisiin henkilön palvelutarvetta vastaaviin palveluihin pääsyn tai niiden käyttämisen. Suojasäännös velvoittaa arvioimaan, mikä merkitys ensisijaisen lainsäädännön mukaisesta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusta määrättävällä tai jo määrättyllä asiakasmaksulla on asiakkaan asemaan. Arviointi kohdistuu asiakasmaksun määräämättä tai perimättä jättämisen tai alentamisen tarpeeseen, ei asiakkaalle myönnettävän palvelun ja sitä koskevan (ensisijaisen tai toissijaisen) lain valintaan, joka on tullut tehdä ennen mahdollista asiakasmaksuja koskevaa arviointia palvelutarpeen arvioinnin ja palvelua koskevan päätösharkinnan yhteydessä.

Valiokunta pitää ehdotetun suojasäännöksen tavoitetta kannatettavana. Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa nostettiin kuitenkin esiin huoli siitä, että asiakasmaksujen alentamisen ja perimättä jättämisen prosessista tulee esitetyn suojasäännöksen myötä monivaiheinen ja käytännössä vaikeasti sovellettava. Suojasäännöksen koettiin olevan myös tulkinnanvarainen. Lisäksi katsottiin, että suojasäännös tulisi sijoittaa asiakasmaksulakiin eikä vammaispalvelulakiin, koska asiakasmaksuja koskevasta muutoksenhausta säädetään asiakasmaksulaissa.

Valiokunnan mietintö StVM 28/2024 vp

Valiokunnan sosiaali- ja terveysministeriöltä saaman selvityksen mukaan suojasäännös on tarkoitettu turvaamaan vammaisten henkilöiden palvelujen saamista, ja siten siitä on tarpeen säätää nimenomaan vammaispalvelulain. Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että asiakasmaksulain 11 §:n säännöstä asiakasmaksujen perimättä jättämisestä ja alentamisesta sovelletaan tutkimusten mukaan hyvinvointialueilla hyvin eri tavoin, ja asiakkaat ovat hyvinvointialueiden välillä ja erilaisissa asiakkuustilanteissa hyvin eriarvoisessa asemassa toisiinsa nähden. Valiokunta pitää välttämättömänä, että lain toimeenpanossa kiinnitetään erityistä huomiota asiakasmaksujen kohtuullistamista koskevan sääntelyn yhdenvertaiseen soveltamiseen hyvinvointialueilla ja säännöksen toimeenpanon seurantaan.

Sosiaalihuoltolain 4 §:n säännös asiakkaan edun arvioinnista

Esityksessä ehdotetaan myös selkeytettäväksi sosiaalihuoltolain 4 §:n säännöstä asiakkaan edun arvioinnissa huomioon otettavista seikoista siten, että palvelusta perittävä maksu ei vaikuta säännöksessä tarkoitettuun asiakkaan edun arviointiin. Säännöksen tarkoituksena on selkeyttää asiakasmaksujen vaikutusta asiakkaan edun arvioinnissa ja korostaa, että palveluista perittävät maksut eivät ohjaa sitä, minkä lainsäädännön perusteella asiakkaalle järjestetään palvelut, vaan ainoastaan henkilön tarve palveluille.

Valiokunta pitää täsmennystä perusteltuna, koska säännös vahvistaa palvelutarpeen arvioinnin ja asiakasmaksuista tehtävien päätösten erillisyyttä ja tukee vammaispalvelulain säilymistä vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina. Esityksen mukaan palvelusta perittävät asiakasmaksut ovat saattaneet ratkaista lainvalinnan yleis- ja erityislain välillä, vaikka palvelu ei sisältönsä puolesta vastaisi parhaiten asiakkaan yksilöllistä tarvetta.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa esitettiin huoli siitä, että asiakasmaksut voivat estää vammaista henkilöä käyttämästä hänelle myönnettyä ensisijaisen lainsäädännön mukaista palvelua. Valiokunta toteaa, että vammaispalvelulakiin ehdotetun asiakasmaksuja koskevan suojasäännöksen avulla on tarkoitus turvata se, että asiakasmaksut eivät estä vammaista henkilöä saamasta tai käyttämästä sosiaali- ja terveydenhuollon ensisijaisen lainsäädännön mukaisia henkilön palvelutarvetta vastaavia palveluita. Valiokunta kuitenkin korostaa, että tämä edellyttää sitä, että hyvinvointialueet ja asiakkaat ovat tietoisia maksujen kohtuullistamista koskevasta mahdollisuudesta ja maksujen kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan huomioon vammaisen henkilön etu.

Soveltamisalaa koskevien muutosten kustannusvaikutukset

Vammaispalvelulain mukaiset palvelut luovat soveltamisalaa kuuluville henkilöille subjektiiviset oikeudet, eli ne on toteutettava varatuista määrärahoista riippumatta. Vammaispalvelulain voimaantulon arvioidaan lisäävän hyvinvointialueiden nettokustannuksia 24,8 miljoonaa euroa vuonna 2025, 31,2 miljoonaa euroa vuonna 2026, 37,3 miljoonaa euroa vuonna 2027 ja 29,4 miljoonaa euroa vuonna 2028 (momentti 28.89.31).

Hallituksen esityksen (s. 7) mukaan hyväksytyyn vammaispalvelulain (HE 191/2022 vp) eduskuntakäsittelyssä tehtyjen muutosten vuoksi lain toimeenpanoon varattiin teknisessä julkisen talouden suunnitelmassa 2024—2027 rahoitusta 25,2 miljoonaa euroa vuodelle 2024 ja 32,4 miljoonaa euroa vuodelle 2025 sekä 35,5 miljoonaa euroa vuodelle 2026 ja 35,9 miljoonaa euroa vuo-

Valiokunnan mietintö StVM 28/2024 vp

delle 2027. Lain kustannuksia ei ikääntymisrajausten poiston jälkeen ollut mahdollista perusteellisesti arvioida, joten oli epävarmaa, riittäisikö varattu rahoitus uuden lain mukaisten palvelujen toteuttamiseen. Tekniseen julkisen talouden suunnitelmaan 2024—2027 sisällytettiin 100 miljoonan euron kehysvaraus, joka oli lisäystä suhteessa budjetoituun määrärahaan.

Hallitusohjelman mukaan hyväksytyt vammaispalvelulain (HE 191/2022 vp) kustannusvaikutus voimassa olevaan lainsäädäntöön verrattuna saisi olla 100 miljoonaa euroa vuosittaisia menoja kasvattava. Nyt käsiteltävänä olevan esityksen perustelujen (s. 64) mukaan esityksessä (HE 122/2024 vp) ei kuitenkaan ole ollut tarpeen käyttää koko esitykselle varattua lisämäärärahaa, sillä tässä esityksessä ehdotettavien soveltamisalan tarkennusten myötä vammaispalvelulain mukaisen palvelujen piiriin ohjautuvien asiakkaiden määrä ei eroa merkittävästi siitä, mitä alkuperäisessä hallituksen esityksessä (HE 191/2022 vp) arvioitiin.

Sosiaali- ja terveysministeriöltä saadun selvityksen mukaan eduskunnassa talousarvioesityksen käsittelyn yhteydessä tulee sovittaa yhteen nyt tehtävä elämänvaihetta koskevan soveltamisalajauksen säädösmuutos hyvinvointialueiden rahoituksen kanssa. Selvityksen mukaan lain elämänvaihetta koskevan 2 §:n 3 momentin poistamisen mahdollisten vaikutusten arviointi sisältää paljon epävarmuuksia, joten euromääräistä arviota ei sosiaali- ja terveysministeriön mukaan ole tällä aikataululla ennen lain voimaantuloa mahdollista tehdä. Lakiehdotuksen 2 §:n 3 momentin poistamisen lopullinen vaikutus selviää sosiaali- ja terveysministeriön mukaan vasta toimeenpanossa (soveltaminen ja muutoksenhaku).

Valtiovarainministeriön mukaan lain 2 §:n 3 momentin poistolla on kustannuksia kasvattava vaikutus. Kustannuksia nostavat erityisesti mahdolliset asiakassiirtymät ikääntyneiden palveluista vammaispalveluihin, jolloin asiakasmaksukertymä alenee ja nettokustannus kasvaa. Kustannuksia kasvattaa myös palvelujen kysynnän kasvu, koska siltä osin kuin palveluita jatkossa myönnetään vammaispalveluina, niihin liittyy subjektiivisina oikeuksina vähemmän harkinnanvaraisuutta, jolloin niitä on myönnettävä enemmän. Lisäksi ilman 3 momenttia lain 2 § sisältää valtiovarainministeriön mukaan enemmän harkinnanvaraisuutta, jolloin on yhä epäselvempää, kuinka paljon erityisesti ikääntyneet hakevat palveluita vammaispalveluina, kuinka paljon heille tehdään myönteisiä päätöksiä hyvinvointialueen toimesta ja minkälaiseksi oikeuskäytäntö muotoutuu.

Myös valtiovarainministeriö korostaa, ettei sillä ole ollut käytettävissä olevan ajan, hallituksen esityksen erinäisten kustannusvaikutteisten säännösehdotusten ja 2 §:n 3 momentin poistamisesta seuraavien vaikutusketjujen ja tietopohjan heikkouden vuoksi mahdollisuutta tehdä kokonaisuudesta perusteellista vaikutusarviota. Poistettavaa momenttiehdotusta on kuitenkin valtiovarainministeriön mukaan pidetty keskeisenä palvelujen myöntämistä ohjaavana tekijänä.

Valiokunnalle antamassaan selvityksessä valtiovarainministeriö toteaa, että hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain (617/2021, jäljempänä rahoituslaki) 9 § edellyttää, että velvoitemuutokset otetaan varainhoitovuodelle rahoitusta määritettäessä täysimääräisesti (nettokustannus) huomioon. Tämän vuoksi myös eduskuntakäsittelyssä tehtyjen muutosten vaikutus tulee huomioida rahoituksessa muutoksen voimaantulosta lähtien. Valtiovarainministeriö toteaa, että varamalla uuden vammaispalvelulain toimeenpanoon yhteensä 45 miljoonaa euroa vuodelle 2025, alueiden edellytyksiä lainsäädännön toimeenpanoon vahvistettaisiin. Lisäys hallituksen talousar-

Valiokunnan mietintö StVM 28/2024 vp

vioesitykseen verrattuna momentille 28.89.31 on siten 20,2 miljoonaa euroa jo varatun 24,8 miljoonan euron lisäksi.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta ehdottaa, että lakiehdotuksen toimeenpanoon varataan talousarvioesityksen yhteydessä valtiovarainministeriön toimeenpanon edellytysten vahvistamiseksi ehdottama 45 miljoonaa euroa. Valiokunta toteaa, että valtioneuvoston on kuitenkin seurattava huolellisesti ehdotetun lain soveltamista ja toimeenpanoa. Lisäksi valtioneuvoston on arvioitava lain toimeenpanosta aiheutuvat kustannukset hyvinvointialueille lisätalousarvion laatimisen yhteydessä sekä kohdennettava lisätalousarviossa hyvinvointialueille ehdotetun lainsäädännön velvoitemuutosten aiheuttamat kustannukset rahoituslain 9 §:n mukaisesti täysimääräisesti, mikä ilmenee myös valtiovarainministeriön lausunnosta. (*Valiokunnan lausumaehdotus 2*)

Toimeenpano ja seuranta

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston loppuvuodesta 2023 tekemän selvityksen mukaan nykyistä vammaispalvelulakia on sovellettu osittain eri tavoin eri hyvinvointialueilla. Asiakkaiden oikeuksien toteutumisen näkökulmasta riskinä on myös pula palveluntarpeen arviointia tekevistä sosiaalityöntekijöistä sekä hyvinvointialueiden taloudelliset paineet palvelujen järjestämisessä. Valiokunta korostaa, että uuden vammaispalvelulain tavoitteiden ja sen soveltamisalan tarkentamisen tavoitteiden toteutuminen edellyttää valtakunnallisesti yhtenäistä toimeenpanon ohjausta, jotta vammaiset henkilöt saavat yhdenvertaisesti heidän tarvitsemiaan palveluja eri alueilla. (*Valiokunnan lausumaehdotus 3*)

Esityksen mukaan toimeenpanon ohjauksessa ja koulutuksessa sekä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vammaispalvelujen käsikirjassa on tarkoitettu vammaispalvelulain soveltamista siten, että se säilyy vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina. Valiokunta pitää tämän lisäksi tärkeänä, että lainsäädännön toimeenpanoa ohjataan niin, että vammaisten ihmisten perus- ja ihmisoikeudet ja oikeus palveluihin tosiasiaassa toteutuvat.

Lisäksi valiokunta korostaa lainsäädännön vaikutusten seurannan tärkeyttä. Eduskunta on vammaispalvelulain hyväksyessään edellyttänyt, että valtioneuvosto seuraa lainsäädäntömuutosten vaikutuksia vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumiseen ja ryhtyy tarvittaessa toimenpiteisiin lainsäädännön muuttamiseksi (EV 328/2022 vp). Vaikutusten seurannan tärkeyttä on vammaispalvelulakia käsitellessään korostanut myös perustuslakivaliokunta (PeVL 100/2022 vp), koska lakiehdotusta muutettiin merkittävästi kireällä aikataululla ja ilman tavanomaista vaikutusten arviointia eduskuntakäsittelyn aikana. Valiokunta pitää tärkeänä, että myös vammaispalvelulain muutosten vaikutuksia vammaisten henkilöiden ja erityisesti mahdollisten väliinpuotoajaryhmien oikeuksien sekä kielellisten oikeuksien toteutumiseen seurataan. (*Valiokunnan lausumaehdotus 4*)

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Laki vammaispalvelulain muuttamisesta

2 §. Lain soveltamisala ja suhde muuhun lainsäädäntöön.

Valiokunnan mietintö StVM 28/2024 vp

2 §. Pykälän otsikko. Valiokunta ehdottaa pykälän 3 momentin poistamista perustuslakivaliokunnan lausunnossa esittämän säätämisyjärjestysluomautuksen johdosta, joten lakiehdotuksen 4 momentti siirtyy 3 momentiksi ja 5 momentti 4 momentiksi. Lisäksi valiokunta ehdottaa lain johdolausetta muutettavaksi momentin poistamisen johdosta.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 122/2024 vp sisältyvän 2. lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 122/2024 vp sisältyvän 1. lakiehdotuksen. (Valiokunnan muutosehdotukset)

Eduskunta hyväksyy neljä lausumaa. (Valiokunnan lausumaehdotukset)

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

vammaispalvelulain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
*muutetaan vammaispalvelulain (675/2023) 2 §:n 1 ja 2 momentti, 27 §:n 3 momentti, 29 §:n 1 momentti sekä 37 ja 38 § sekä
lisätään 2 § :ään uusi 3—4 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy 5 momentiksi, seuraavasti:*

2 §

Lain soveltamisala ja suhde muuhun lainsäädäntöön

Tätä lakia sovelletaan erityispalveluiden järjestämiseen niille vammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat vamman tai sairauden aiheuttaman pitkäaikaisen fyysisen, kognitiivisen, psyykkisen, sosiaalisen tai aisteihin liittyvän toimintarajoitteen johdosta välttämättä apua tai tukea tavanomaisessa elämässä. Tämän lain perusteella järjestetään palveluita vain, jos muussa laissa tarkoitetut

Valiokunnan mietintö StVM 28/2024 vp

palvelut eivät ole henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta sopivia ja riittäviä. Asiakkaan edusta säädetään sosiaalihuoltolain (1301/2014) 4 ja 5 §:ssä.

Vammaisen henkilön palvelut järjestetään ensisijaisesti sosiaalihuoltolain, terveydenhuoltolain (1326/2010), ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain (980/2012), varhaiskasvatuslain (540/2018), perusopetuslain (628/1998) tai muun ensisijaisen lain perusteella.

~~Sen lisäksi mitä 1 momentissa säädetään, tämän lain mukaisia palveluja järjestetään vammaiselle henkilölle vain, jos hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämäntilanteesta tavanomainen tarve.~~

Ensisijaisen lainsäädännön mukaan järjestettävistä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista voidaan periä maksu siten kuin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetussa laissa (734/1992) säädetään.

Sen lisäksi, mitä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 11 §:ssä säädetään maksun perimättä jättämisestä tai määrätyn maksun alentamisesta, 2 momentissa tarkoitettujen lain perusteella järjestetyistä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista määrättävä maksu on jätettävä määräämättä tai perimättä tai sitä on alennettava, jos maksu estää vammaisen henkilön palveluiden yksilöllisen järjestämisen tai vaikeuttaa sitä olennaisesti tai jos siihen on syytä huollolliset näkökohdat huomioon ottaen.

---

27 §

Kehitysvammaisten henkilöiden työtoiminta

Työtoimintaan osallistuvalla kehitysvammaisella henkilöllä on oikeus saada maksuttomat matkat työtoimintaan, jos hänellä on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa eikä hän pysty itsenäisesti käyttämään julkista joukkoliikennettä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia. Työtoimintaan sovelletaan lisäksi, mitä sosiaalihuoltolain (710/1982) 27 e §:n 3 momentissa säädetään.

29 §

Liikkumisen tuen toteuttamistavat

Vammaisen henkilön liikkumisen tuki voidaan toteuttaa:

- 1) kuljetuspalveluna;
  - 2) henkilökohtaisen avun avulla;
  - 3) saattajan avulla;
  - 4) antamalla 32 §:ssä tarkoitettuna taloudellisena tukena henkilön käyttöön auto tai muu hänelle soveltuva kulkuneuvo;
  - 5) myöntämällä auton tai muun kulkuneuvon hankintaan 32 §:ssä tarkoitettua taloudellista tukea;
  - 6) muulla soveltuvalla tavalla.
-

Valiokunnan mietintö StVM 28/2024 vp

37 §

Valvonta

Oma- ja viranomaisvalvonnasta säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain (741/2023) 4 ja 5 luvussa.

38 §

Vammaispalveluista perittävät maksut

Tämän lain mukaan järjestettävistä erityispalveluista perittävistä maksuista säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetussa laissa.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

2.

Laki

sosiaalihuoltolain 4 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään sosiaalihuoltolain (1301/2014) 4 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

4 §

Asiakkaan etu

Asiakkaan edun arvioinnissa ei oteta huomioon palvelusta määrättävää maksua. Sosiaalipalveluista perittävistä maksuista säädetään erikseen.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

Valiokunnan mietintö StVM 28/2024 vp

Valiokunnan lausumaehdotukset

1. *Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto seuraa ja arvioi kiireellisesti vammaispalvelulain vaikutuksia ja ryhtyy toimenpiteisiin lain yksittäisten säännösten ja soveltamisalasäännöksen täsmentämiseksi, jos se on tarpeen lain säilymiseksi vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina.*
2. *Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto varmistaa hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain 9 §:n edellyttämällä tavalla lain voimaantulosta lähtien hyvinvointialueille riittävät resurssit vammaisten henkilöiden palvelujen turvaamiseksi.*
3. *Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto ohjaa vammaispalvelulain toimeenpanoa niin, että varmistetaan lain valtakunnallisesti yhtenäinen soveltaminen ja vammaisten henkilöiden palvelujen yhdenvertainen saatavuus eri alueilla.*
4. *Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto seuraa vammaispalvelulain muutosten vaikutuksia vammaisten henkilöiden oikeuksien ja erityisesti mahdollisten väliinpuotoajaryhmien oikeuksien ja kielellisten oikeuksien toteutumiseen sekä ryhtyy tarvittaessa toimenpiteisiin lainsäädännön muuttamiseksi.*

Helsingissä 10.12.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Krista Kiuru sd (osittain)
varapuheenjohtaja Mia Laiho kok
jäsen Maaret Castrén kok (osittain)
jäsen Bella Forsgrén vihr (osittain)
jäsen Hanna-Leena Mattila kesk (osittain)
jäsen Ville Merinen sd (osittain)
jäsen Ilmari Nurminen sd (osittain)
jäsen Aino-Kaisa Pekonen vas
jäsen Minna Reijonen ps (osittain)
jäsen Anne Rintamäki ps (osittain)
jäsen Päivi Räsänen kd (osittain)
jäsen Pia Sillanpää ps
jäsen Markku Siponen kesk(osittain)
jäsen Oskari Valtola kok (osittain)
jäsen Henrik Wickström r (osittain)
varajäsen Mari Kaunistola kok (osittain)
varajäsen Suna Kymäläinen sd (osittain)
varajäsen Milla Lahdenperä kok (osittain)
varajäsen Aki Lindén sd (osittain)
varajäsen Martin Paasi kok (osittain)
varajäsen Jaana Strandman ps (osittain)

Valiokunnan mietintö StVM 28/2024 vp

Valiokunnan sihteereinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Pirjo Kainulainen
valiokuntaneuvos Sanna Pekkarinen
valiokuntaneuvos Päivi Salo

Valiokunnan mietintö StVM 28/2024 vp
Vastalause 1 /vihr, sd, vas

Vastalause 1

Perustelut

Hallituksen esityksessä vammaispalvelulain soveltamisalan täsmentämisestä on erittäin tärkeää kiinnittää huomiota sen vaikutuksiin vammaisten henkilöiden perusoikeuksien ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen. Esitys sisältää merkittäviä muutoksia, jotka koskevat lain soveltamisalaa, ensisijaisen ja toissijaisen lainsäädännön välistä suhdetta sekä asiakasmaksuja. Vaikka hallituksen esityksen sinänsä kannatettavana tavoitteena on yleis- ja erityislainsäädännön välisen suhteen selkeyttäminen, johtaa hallituksen toinen tavoite samalla leikata merkittävästi vammaispalveluiden kustannuksia siihen, ettei esitetty sääntely turvaa riittäväällä tavalla vammaisille henkilöille tosiasiallista mahdollisuuttaan saada yksilöllisen palvelutarpeensa perusteella tarvitsemaansa palveluja. Esityksessä myös sivuutetaan vammaisten henkilöiden haavoittuva asema suhteessa palveluiden maksullisuuteen sekä hyvinvointialueilla oleviin haasteisiin yleis- ja erityislainsäädännön mukaisten palveluiden turvaamisessa, mikä on johtanut muun muassa alueellisiin eroihin vammaispalveluiden toteutumisessa.

Perus- ja ihmisoikeuksien turvaaminen

Vammaispalvelulaki on tärkeä säilyttää vaikeimmin vammaisille henkilöille erityispalveluja subjektiivisina oikeuksina tuottavana erityislakina. Sääntelyn on oltava tarkkarajaista, selkeää ja ymmärrettävää, jotta niin vammaiset henkilöt kuin päätöksiä tekevät viranhaltijat voivat luottaa siihen, että sen avulla kyetään määrittelemään ennakoitavasti ne palvelut, joihin vammaiset ihmiset ovat oikeutettuja usein koko elämän mittaisesti. Koska vammaispalvelulaki toteuttaa YK:n vammaissopimuksessa vammaisille ihmisille taattua oikeutta päästä yksilöllisen tarpeensa mukaisiin vammaispalveluihin, lain tulee olla kaikilta osiltaan YK:n vammaissopimuksen mukainen. Lain tulee siten painottaa vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta niin suhteessa toisiinsa kuin suhteessa vammattomiin henkilöihin, vammaisten henkilöiden täysimääräistä osallisuutta yhteiskunnassa ja vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta, joka edellyttää vammaisille henkilöille pääsyä itsenäistä elämää turvaaviin erityispalveluihin, kuten henkilökohtaiseen apuun.

Hallituksen esityksen 2.1 § on ongelmallinen, koska siinä ei selkeästi erotella toisistaan lain henkilöllistä soveltamisalaa eli sitä, keitä lakia sovellettaessa pidetään vammaisina henkilöinä, ja palveluiden yleisiä saamisedellytyksiä eli sitä, milloin vammaisen henkilön palvelut toteutetaan vammaispalvelulain mukaisina erityispalveluina. Hallituksen esityksessä vammaisen henkilön määritelmää on yksinkertaistettu sellaisella tavalla, ettei se enää täysin vastaa YK:n vammaissopimusta. Vammaissopimuksessa vammaisuus määrittyy vammaisuuden sosiaalisen mallin mukaisesti erityisesti yhteiskunnan tuottamien esteiden kautta. Hallituksen esityksessä tämä näkökulma on jätetty pois, mikä voi kaventaa lain soveltamisalaa erityisesti neurokirjoon kuuluvien tai ME- ja POTS-sairauksista kärsivien kohdalla, joiden asema vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin pääsemisessä on jo nyt tulkinnanvarainen. Yksinomaan se, että hallituksen esityksessä säilytetään sosiaalisen vamman käsite, ei riitä ratkaisemaan kaikkia nykyisen lain soveltamisongelmia. Perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta lain henkilöllisen soveltamisalan tulee kattaa kaikki YK:n vammaissopimuksen mukaiset vammaiset henkilöt, joten hallituksen esittämä irtaantuminen vammaissopimuksen lähtökohdista on ongelmallista niin Suomea sitovien ihmisoikeusvel-

Valiokunnan mietintö StVM 28/2024 vp
Vastalause 1 /vihr, sd, vas

voitteiden noudattamisen kuin perustuslain 19.3 §:ssä tarkoitettujen riittävien sosiaalipalveluiden yhdenvertaisen turvaamisen näkökulmasta.

Edellä mainituista syistä Marinin hallituksen perus- ja ihmisoikeuksien turvaamiseen sitoutunut muotoilu vammaispalvelulain soveltamisalasta on toimivampi. Esitämme sen säilyttämistä 2 §:n ensimmäisenä momenttina. Samalla myös 2 §:n toinen momentti säilytetään Marinin hallituksen muotoilun mukaisena. Esitämme kuitenkin sen selkiyttämistä hallituksen esityksen mukaisella viittauksella ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annettuun lakiin.

Vammaisten henkilöiden erityispalveluiden sitominen elämänvaiheeseen liittyvään tavanomaiseen tarpeeseen

Hallitus ehdotti vammaispalvelulain tarkentamista siten, että vammaispalvelulain mukaisilla palveluilla vastataan vammaisen henkilön palvelutarpeeseen vain, jos vamman tai sairauden aiheuttamaan toimintarajoitteeseen liittyvä avun ja tuen tarve poikkeaa vastaavaan elämänvaiheeseen tavanomaisesti liittyvästä tarpeesta (hallituksen 1. lakiehdotuksen 2 §:n kolmas momentti). Hallituksen esityksen perustelujen mukaan elämänvaiheilla tarkoitetaan lapsuutta ja nuoruutta, aikuisuutta sekä vanhuutta. Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa tuotiin useissa lausunnoissa esiin, kuinka tämän näennäisen yleiseksi, kaikki elämänvaiheet kattavaksi, muotoillun säännöksen tavoitteena on ollut sulkea erityisesti iäkkäitä vammaisia vammaispalvelulain soveltamisalan ulkopuolelle. Valtiovarainministeriön valiokunnalle toimittama laskelma säännöksen talousvaikutuksista vahvistaa päätelmää, vaikka asiantuntijakuulemisten perusteella vammaispalveluiden piiriin pääsemisen elämänvaiheessa tavanomaiseen tarpeeseen kiinnittäminen oletettavasti kaventaisi vammaispalvelulain soveltamisalaa myös muissa elämänvaiheissa. Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa tuotiin tältä osin esiin myös se, kuinka lapsuuden ja nuoruuden käsittely yhtenä elämänvaiheena, on ongelmallista nuoruuteen liittyvää itsenäistymistä turvaaviin itsenäistä elämää tukeviin vammaispalveluihin pääsyn näkökulmasta.

Perustuslakivaliokunta piti lausunnossaan sinällään hyväksyttävänä, että vammaispalvelulain mukaisten erityispalveluiden tarpeen arviointi tapahtuisi elämänvaiheiden erot huomioiden (PeVL 44/2024 vp, kappale 5). Perustuslakivaliokunta oli jo aiemmin kiinnittänyt huomiota siihen, ettei esimerkiksi palveluiden eriyttäminen vaikkapa työikäisten ja työiän ylittäneiden välillä sinänsä ole välttämättä ongelmallista, kunhan eroille on hyväksyttävä peruste (PeVL 79/2022 vp, kappale 18). Vammaispalvelulain erityispalveluihin pääsyä henkilöryhmittäin eriyttävä sääntely on kuitenkin valmisteltava huolellisesti (ks. PeVL 79/2022 vp, kappale 18), sillä subjektiivisia oikeuksia luovan sääntelyn kirjoitustavan on perustuslain 19 ja 80 §:stä johtuvista syistä oltava korostetun täsmällistä ja selkeää (PeVL 79/2022 vp, kappale 10). Perustuslakivaliokunta katsoikin, ettei hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 2 §:n 3 momenttiin sisältyvää epätasällisyyttä ja tarkkarajaisuuden puutetta voinut vammaispalvelulain perusoikeusliitännäisiä oikeuksia säännellessä pitää perustuslain kannalta asianmukaisena (PeVL 44/2024 vp, kappale 6).

Koska hallitus ei edes tavoitellut vammaispalvelulain kehittämistä niin, että vammaispalvelulain tarkentamisen kautta voitaisiin aiempaa paremmin mahdollistaa vammaisten henkilöiden pääsy heidän tarpeidensa näkökulmasta mahdollisimman sopiviin palveluihin erilaisissa elämänvaiheissa ja elämäntilanteissa, perustuslakivaliokunnan lausunnossaan toteamaa hallituksen esityk-

Valiokunnan mietintö StVM 28/2024 vp
Vastalause 1 /vihr, sd, vas

sen perustuslainvastaisuutta ei kyetty poistamaan sosiaali- ja terveysvaliokunnassa muutoin kuin hylkäämällä mietinnöstä ilmenevällä tavalla ehdotettu 1. lakiehdotuksen 2 §:n 3 momentin säännös.

Hallituksen esitys olisi tältä osin vaarantanut vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden sekä vammaisten henkilöiden ja lakia soveltavien sosiaalityöntekijöiden oikeusturvan. Valiokunnan asiantuntijakuulemisten yhteydessä kävi ilmi, että vammaispalvelulain täsmentämiselle on sinällään tarve, mutta se tulisi toteuttaa aivan toisenlaisella perus- ja ihmisoikeuslähtöisellä tavalla.

Edellä mainituista syistä kannatamme hallituksen esitykseen sisältyvän 1. lakiehdotuksen 2 §:n 3 momentin poistamista mietinnön mukaisesti.

Yhdenvertaisuuden turvaaminen

YK:n vammaissopimuksen mukaan vammaispalvelujen on edistettävä vammaisen henkilön itsemääräämisoikeutta sekä täysimääräistä ja tehokasta osallistumista yhteiskuntaan. YK:n vammaissopimus velvoittaa jäsenvaltiot turvaamaan vammaisille henkilöille kaikessa julkisessa ja yksityisessä toiminnassa heidän tarvitsemansa kohtuulliset mukautukset.

Yhdenvertaisuuslain 15 § velvoittaa toteuttamaan kohtuulliset mukautukset vammaisille henkilöille yhdenvertaisuuden turvaamiseksi. Säännös ulottuu myös vammaispalvelulain soveltamiseen. Kohtuullisilla mukautuksilla varmistetaan, että vammaisen henkilö pääsee tosiasiallisesti yksilöllisiä tarpeitaan vastaaviin subjektiivisiin oikeuksiinsa myös esimerkiksi sellaisissa erityistilanteissa, joita ei ole osattu ajatella hyvinvointialueiden erilaisia vammaispalveluiden myöntämistä ohjaavia soveltamisohjeita laadittaessa. Hyvinvointialueiden päätöksenteon ohjaamiseksi ja vammaispalvelulain yhteensopivuuden vammaissopimuksen kanssa varmistamiseksi tulisi voimassa olevaan oikeuteen jo muutoinkin sisältyvä velvollisuus kohtuullisiin mukautuksiin kirjata selkeästi näkyviin vammaispalvelulakiin. Tämä vahvistaisi yhdenvertaisuuden toteutumista käytännössä ja viestisi vammaisille henkilöille siitä, että heillä on jo yhdenvertaisuuslain perusteella oikeus vaatia kohtuullisia mukautuksia vammaispalveluihinsa niitä tarvitessaan. Tällä hetkellä niin vammaiset henkilöt kuin hyvinvointialueilla vammaispalvelupäätöksiä tekevät työntekijät eivät tunne riittävästi sitä, kuinka yhdenvertaisuuslaki vaikuttaa vammaispalvelulain soveltamiseen.

Edellä mainituista syistä esitämme viittaussäännöksen yhdenvertaisuuslakiin lisäämistä soveltamisalasäännösten yhteyteen omaksi uudeksi momentikseen (vastalauseen 2 §:n 3 mom.).

Asiakasmaksut ja hyvinvointialueiden rahoitus

Kaikki vammaiset henkilöt eivät saa kaikkia heidän yksilöllisiin tarpeisiinsa vastaavia palveluja vammaispalvelulain mukaisina erityispalveluina. Hallituksen esityksen tavoitteena on mahdollistaa se, että vammaisia henkilöitä ohjataan aiempaa laajemmin ensisijaisen lainsäädännön, kuten sosiaalihuoltolain, mukaisiin palveluihin. Ne ovat pääosin maksullisia, toisin kuin vammaispalvelulain mukaiset palvelut. Tämä kasvattaa taloudellisia esteitä vammaisten henkilöiden palvelujen saannille, mikä asettaa etenkin taloudellisesti huono-osaiset vammaiset henkilöt eriarvoiseen asemaan suhteessa muihin väestöryhmiin. Vammaispalvelujen tavoitteena on kompensoida vam-

Valiokunnan mietintö StVM 28/2024 vp
Vastalause 1 /vihr, sd, vas

maisuuuden aiheuttamaa haittaa, eikä yksilön tulisi joutua maksamaan siitä. Hallituksen esitys erkaantuu tältäkin osin YK:n vammaissopimuksen periaatteista.

Esimerkiksi SOSTEn valiokunnalle antamassa lausunnossa tuodaan esille, kuinka hyvinvointialueiden rahoitusmalli, jossa asiakasmaksutuloja vähennetään alueiden yleiskatteellisesta rahoituksesta, lisää painetta kerätä asiakasmaksuja enimmäismääräisinä. Tämä heikentää hyvinvointialueiden mahdollisuuksia huojentaa maksuja tai jättää niitä perimättä. Asiakasmaksut voivat estää erityisesti haavoittuvimmassa asemassa olevien henkilöiden pääsyn tarvitsemiinsa palveluihin.

Hallituksen esityksen sisältämät suojasäännökset asiakasmaksujen perimättä jättämisestä tai huojentamisesta ovat tärkeitä. Ne jäävät kuitenkin liian tulkinnanvaraisiksi ja heikosti velvoittaviksi. Asiakasmaksujen huojennusten toimimattomuus ja niiden hakuprosessien raskaus johtavat siihen, että erityisesti pienituloiset vammaiset henkilöt eivät saa heille kuuluvia oikeuksia. Asiakasmaksujen huojennuksia ja perimättä jättämistä koskevat päätökset tulisi tehdä automaattisesti, ilman asiakkaan erillistä pyyntöä. Suojasäännös tulisi myös lainsäädäntöteknisesti sijoittaa asiakasmaksulakiin, jotta sääntely olisi selkeästi löydettävissä ja yhtenäinen asiakasmaksuja koskevien menettelysäännösten kanssa.

Hallituksen esitys muuttaisi sosiaalihuoltolakia siten, ettei asiakasmaksuja enää huomioitaisi määriteltäessä, vastataanko vammaisen henkilön palvelutarpeeseen sosiaalihuoltolain vai vammaispalvelulain nojalla. Tämä on ongelmallista, koska nykyisellään asiakasmaksurasite on huomioitu lainvalinnassa joissain tilanteissa. Esitys näyttää painottavan hyvinvointialueiden taloudellisia näkökohtia haavoittuvassa asemassa olevien vammaisten henkilöiden etujen kustannuksella. Koska periaatteellisesti merkittävä ja sosiaalihuolto-oikeuden ytimessä olevaa tarveperiaatetta nakertava muutos tehdään sosiaalihuoltolakiin, se ei ulotu yksinomaan vammaispalvelulain soveltamisalaan vaan sosiaalihuollon kaikille osa-alueille. Vastustamme tällaista muutosta.

Edellä mainituista syistä esitämme, että hallituksen 2. lakiehdotus hylätään. Esitämme samalla hallituksen 1. lakiehdotuksen 2 §:n neljännen momentin poistamista. Esitämme, että hallituksen 1. lakiehdotuksen 2 §:n viides momentti hyväksytään mietinnön mukaisesti, koska eduskuntakäsittelyn yhteydessä ei ole ollut mahdollista kehittää asiakasmaksulakia siten, että suojasäännös olisi voitu sijoittaa vammaispalvelulain 2 §:n sijaan asiakasmaksulakiin.

Vammaisten henkilöiden tulkkaukspalvelut

Kunta- ja palvelurakennemuutoksen yhteydessä sovitulla tavalla puhe- ja kuulovammaisten henkilöiden sekä viittomakielisten tulkkaukspalveluiden järjestämis- ja rahoitusvastuu siirrettiin kunnilta valtiolle vuoden 2011 alusta. Siirrosta päätettäessä katsottiin parhaimmat valmiudet tehtävän hoitamiseen olevan Kansaneläkelaitoksella. Siten Kansaneläkelaitos järjestää puhe- ja kuulovammaisten sekä viittomakielisten kannalta keskeisiä vammaispalveluita, joista säädetään vammaispalvelulain sijaan erillisessä laissa vammaisten henkilöiden tulkkaukspalvelusta sekä vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista.

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan asiantuntijakuulemisten yhteydessä saaman tiedon perusteella Kansaneläkelaitoksen järjestämisvastuulla olevissa tulkkaukspalveluissa on esiintynyt merkittä-

Valiokunnan mietintö StVM 28/2024 vp
Vastalause 1 /vihr, sd, vas

viä puutteita. Ne ovat vaarantaneet tulkkauspalveluita käyttävien vammaisten henkilöiden mahdollisuuden itsenäiseen elämään ja yhdenvertaiseen osallistumiseen yhteiskunnassa.

Edellä mainituista syistä katsomme, että olisi tarve selvittää, millaisiin toimiin olisi ryhdyttävä vammaisten henkilöiden tulkkauspalveluissa esiintyvien puutteiden korjaamiseksi.

Valtion talousarvioon lain toimeenpanoon varatun rahoituksen riittävyys

Sosiaali- ja terveysvaliokunta pyysi 4.12.2024 sosiaali- ja terveysministeriöltä ja valtiovarainministeriöltä arviota hallituksen esitykseen sisältyvän 2 §:n 3 momentin poistamisen kustannusvaikutuksista hyvinvointialueille talousarvion käsittelyä varten. Muutoksen kustannusvaikutuksia koskevalla tiedolla on suuri merkitys hyvinvointialueiden rahoitusta koskevan lainsäädännön kannalta, koska vammaispalvelulaissa säädetään sellaisista vammaisten henkilöiden subjektiivisista oikeuksista, jotka on turvattava täysimääräisesti hyvinvointialueen käytössä olevasta rahoituksesta riippumatta. Niinpä valtiolla on antaessaan vammaispalvelulain toimeenpanoon liittyviä tehtäviä hyvinvointialueille velvollisuus korvata huolellisesti ja täysimääräisesti hyvinvointialueille tehtävistä aiheutuvat kustannukset.

Hallituksen esitykseen vuoden 2025 talousarvioksi sisältyy tehtävämuutosten toimeenpanoon 24,8 miljoonaa euroa vuodelle 2025. Valtiovarainministeriön lausunnon mukaan, valtio varaa uuden vammaispalvelulain toimeenpanoon yhteensä 45 miljoonaa euroa vuodelle 2025, jolla vahvistetaan alueiden edellytyksiä lainsäädännön toimeenpanoon. Lisäys hallituksen talousarvioesitykseen verrattuna momentille 28.89.31 olisi siten 20,2 miljoonaa euroa. Vastalauseen allekirjoittaneet pyysivät tästä lisäselvitystä valtiovarainministeriöltä. Ensinnäkin valiokunnalle jäi epäselväksi, miksi valtionvarainministeriöllä on erilaisia arvioita vammaispalveluiden rahoituksen riittävydestä esim. Sanna Marinin teknisessä julkisen talouden suunnitelmassa valtiovarainministeriön pohjalta tekniseen kehykseen varattiin 100 miljoonaa euroa silloiseen vammaispalvelulain toimeenpanoon lisää. Lisäksi valtiovarainministeriöltä olisi haluttu arviota siitä, riittääkö valtiovarainministeriön mukaan 20,2 miljoonan euron lisävaraus Orpon hallituksen vammaispalvelulain sisältämien riittävien vammaispalveluiden toteuttamiseksi ja perusoikeuksien turvaamiseksi. Lisäksi esitettiin vielä kirjallisen lausunnon pyytämistä aikataulua hidastamatta Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy:lta, jotta valiokunta saisi toisen arvion rahoituksen riittävydestä 2 §:n 3 momentin poiston taloudellisista vaikutuksista. Hallituspuolueiden edustajat äänestivät näitä esityksiä vastaan ja valiokunta päättyi 9—8 lopettamaan asiantuntijakuulemisen, eikä selvityksiä tilattu.

Edellisen eduskunnan hyväksymän lain (675/2023) toimeenpanokustannuksiksi arvioitiin keväällä 2023 teknisessä julkisen talouden suunnitelmassa noin 25 miljoonaa euroa vuodessa, jota pidettiin jo tuolloin uudistuksen kustannuksia tosiasiallisesti vastaamattomana. Sen takia valtiovarainministeriö varasi lain toimeenpanoon 100 miljoonan euron lisämäärärahan. Sitä ei kuitenkaan kohdistettu hyvinvointialuemomentille. Syksyn 2023 julkisen talouden suunnitelmassa hallituksen sopiman vammaispalvelulain soveltamisalan tarkennuksen johdosta hyvinvointialueiden rahoituksesta poistettiin teknisessä julkisen talouden suunnitelmassa varattu noin 25 miljoonaa euroa. Tarkennetun vammaispalvelulain toimeenpanoon osoitettiin kuitenkin lisäystä noin 67 miljoonaa euroa vuodelle 2025, noin 65 miljoonaa euroa vuodelle 2026 ja noin 64 miljoonaa euroa vuodelle 2027. Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy on nostanut valiokunnalle antamassaan lau-

Valiokunnan mietintö StVM 28/2024 vp
Vastalause 1 /vihr, sd, vas

sunnossa esille painavan huolensa rahoituksen riittävydestä. Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy:n tavoin edellyttämme, että kustannusten kasvu kohdennetaan täysimääräisesti hyvinvointialueille jo vuoden 2025 alusta lukien. Tämä edellyttää, että valtion talousarviossa hyvinvointialueille osoitetaan merkittävästi talousarvioon nyt otettua suurempi rahoitus vammaispalvelulaista aiheutuvien tehtävien hoitamiseen.

Valiokuntakäsittelyn aikana vaadimme sosiaali- ja terveysministeriöltä ja valtiovarainministeriöltä tarvittavia tarkempia laskelmia kustannusvaikutusten muutoksista, mutta hallituspuolueiden edustajat valitettavasti äänestivät lisäselvityksiä vastaan. Tällä teolla he tosiasiassa leikkasivat vammaisilta henkilöiltä pois heidän palveluidensa rahoituksesta. Elämänvaihetta koskevan säännöksen poistumisen mahdollisten vaikutusten arviointi sisältää paljon epävarmuuksia, joten tarkkaa euromääräistä arviota ei ole tällä aikataululla ennen lain voimaantuloa valtiovarainministeriön mielestä mahdollista tehdä. On kuitenkin selvää, että vammaispalvelulaista aiheutuu vuoden 2025 alusta alkaen elämänvaihetta koskevan säännöksen poistumisesta johtuen huomattavasti suuremmat kustannukset kuin valtion talousarvioon on nyt otettu. Valtiolla olisi siten velvollisuus osoittaa talousarviossa hyvinvointialueille välittömästi suurempi rahoitus. Riittämätön rahoitus vaarantaa vammaisten henkilöiden pääsyn heille uudessa vammaispalvelulaissa taattuihin oikeuksiinsa.

Palveluiden yhdenvertainen saatavuus ja ensisijainen lainsäädäntö

Esityksen painotus yleislainsäädännön ensisijaisuudesta vammaispalvelulakiin nähden on ongelmallinen erityisesti tilanteissa, joissa yleislainsäädännön mukaisten palveluiden saatavuus tai laatu ei vastaa vammaisten henkilöiden tarpeisiin. Esimerkiksi sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden resurssit ovat monin paikoin riittämättömät, ja ne on suunniteltu vastaamaan ensisijaisesti perustoimeentulon ja hoivan tarpeisiin, eivätkä vammaisuuden aiheuttamaan erityiseen avun ja tuen tarpeeseen. Kun yleislainsäädäntö ei myöskään rakennu YK:n vammaissopimuksen periaatteiden varaan, sen avulla ei ole edes tarkoitus turvata vammaisten henkilöiden itsenäistä elämää samaan tapaan kuin vammaispalvelulain mukaisilla erityispalveluilla. Vammaispalvelulain ja yleislainsäädännön suhde on määriteltävä yksiselitteisesti, jotta lain soveltaminen ei vaaranna vammaisten henkilöiden oikeuksia. Vammaispalvelulain ja yleislainsäädännön suhteen epäselvyys voi muodostua esteeksi esimerkiksi itsenäistä elämää turvaavien palveluiden kuten henkilökohtaisen avun piiriin pääsemiseksi niille henkilöille, joiden tulisi YK:n vammaissopimuksen perusteella näihin palveluihin päästä.

Eduskunnan oikeusasiamies on huomauttanut, että yleislainsäädännön mukaisten palveluiden saatavuus ja laatu vaihtelevat alueellisesti, mikä asettaa vammaiset henkilöt eriarvoiseen asemaan riippuen asuinpaikasta. Lisäksi on olemassa riski, että vammaiset henkilöt joutuvat väliinputoajiksi palveluiden järjestämisessä, jos heidän tarpeitaan ei määritellä riittävän tarkasti lain tasolla. Tämä asettaa vammaiset henkilöt epäoikeudenmukaiseen asemaan, koska heidän tarpeensa jäävät usein alisteisiksi taloudellisille realiteeteille. Hyvinvointialueiden nykyinen rahoitustilanne ei anna takeita palveluiden tosiasiallisesta saatavuudesta. Tällainen lainsäädäntö ei turvaa perustuslain 19.3 §:ssä säädettyä oikeutta riittäviin sosiaalipalveluihin ja loukkaa YK:n vammaissopimuksen mukaista velvollisuutta turvata vammaisten henkilöiden oikeudet. Lainsäädännössä on huomioitava yksilölliset tarpeet ja estettävä tilanteet, joissa henkilö jää palveluiden ulkopuolelle.

Valiokunnan mietintö StVM 28/2024 vp
Vastalause 1 /vihr, sd, vas

Hallituksen esitys vaarantaa vammaisten henkilöiden pääsyn riittäviin yksilöllisiä tarpeitaan vastaaviin palveluihin. Hallituksen esityksessä ei ole otettu huomioon, että taloudelliset paineet voivat johtaa palveluiden alimitoittamiseen ja toteuttamiseen siten, etteivät palvelut vastaa laadultaan vammaisten ihmisten tosiasiallisiin tarpeisiin. Esimerkiksi yhdenvertaisuusvaltuutettu on kiinnittänyt huomion siihen, että hyvinvointialueet ovat kilpailuttaneet kuljetuspalveluja tavalla, joka on johtanut siihen, että näennäisesti yhdenvertaisesti toteutetut kuljetuspalvelut johtavat siihen, etteivät vammaiset ihmiset tosiasiasa pääse niihin yksilöllisiä tarpeitaan vastaaviin palveluihin, joihin heillä olisi oikeus. Tämä on vastoin perustuslain 22 §:n velvoitetta turvata perusoikeuksien tosiasiallinen toteutuminen. Hyvinvointialueiden resurssien riittämättömyys voi johtaa siten siihen, että vammaisten henkilöiden palvelutarpeisiin ei vastata. Esimerkiksi kotihoidon käyntimäärät ovat vähentyneet, vaikka palveluiden tarve on kasvanut. Tämä osoittaa, että pelkkä lainsäädännöllinen velvoite ei riitä, vaan hyvinvointialueille on annettava riittävät resurssit palveluiden toteuttamiseen. Hallituksen esitys johtaa hyvinvointialueiden vammaispalveluiden toteuttamiseen käytössä olevien resurssien vähenemiseen suhteessa Marinin hallituksen valmistelemaan sääntelyyn.

Edellä mainituista syistä esitämme, että vammaispalveluihin ei tehdä hallituksen esittämiä heikennyksiä.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että 1. lakiehdotus hyväksytään muutoin valiokunnan mietinnön mukaisena paitsi 2 § muutettuna (Vastalauseen muutosehdotukset),

että 2. lakiehdotus hylätään ja

että hyväksytään kolme lausumaa. (Vastalauseen lausumaehdotus)

1.

Laki

vammaispalvelulain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vammaispalvelulain (675/2023) 2 §:n ~~1~~ ja 2 momentti, 27 §:n 3 momentti, 29 §:n 1 momentti sekä 37 ja 38 § sekä
lisätään 2 § :ään uusi 3—4 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy 5 momentiksi, seuraavasti:

Valiokunnan mietintö StVM 28/2024 vp
Vastalause 1 /vihr, sd, vas

2 §

Lain soveltamisala ja suhde muuhun lainsäädäntöön

Tätä lakia sovelletaan henkilöön (vammainen henkilö), jonka:

- 1) vamman tai sairauden aiheuttama fyysinen, kognitiivinen, psyykkinen, sosiaalinen tai aisteihin liittyvä toimintarajoite on pitkäaikainen tai pysyvä;
- 2) vamma tai sairaus yhdessä yhteiskunnassa esiintyvien esteiden kanssa estää osallistumisen yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa; ja
- 3) itsenäisen elämän, osallisuuden tai yhdenvertaisuuden toteutuminen edellyttää välttämättä tämän lain mukaisia palveluita.

Tämän lain perusteella järjestetään vammaisen henkilön tavanomaisessa elämässä tarvitsemia erityispalveluita, jos hän ei saa yksilöllisen tarpeensa mukaisia ja sopivia palveluita sosiaalihuoltolain (1301/2014), terveydenhuoltolain (1326/2010), ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain (980/2012), varhaiskasvatuslain (540/2018), perusopetuslain (628/1998) tai muun lain perusteella.

Arvioitaessa sitä, millaiset palvelut ovat vammaisen henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta sopivia ja riittäviä on huomioitava yhdenvertaisuuslain 15 §:ssä säädetty velvollisuus kohtuullisiin mukautuksiin vammaisten ihmisten yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi.

~~Ensisijaisen lainsäädännön mukaan järjestettävistä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista voidaan periä maksu siten kuin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetussa laissa (734/1992) säädetään.~~

Sen lisäksi, mitä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 11 §:ssä säädetään maksun perimättä jättämisestä tai määrätyn maksun alentamisesta, 2 momentissa tarkoitettujen lain perusteella järjestetyistä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista määrättävä maksu on jätettävä määräämättä tai perimättä tai sitä on alennettava, jos maksu estää vammaisen henkilön palveluiden yksilöllisen järjestämisen tai vaikeuttaa sitä olennaisesti tai jos siihen on syytä huollolliset näkökohdat huomioon ottaen. (4 mom. kuten StVM)

27, 29, 37 ja 38 §

(Kuten StVM)

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 _____.

Vastalauseen lausumaehdotukset

1. Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto varaa riittävän rahoituksen vammaispalvelulain toimeenpanoon ja seuraa asiakkaiden tosiasiallista pääsyä palveluihin heidän itsenäistä elämäänsä ja yhdenvertaista osallisuutta yhteiskunnassa turvaavalla tavalla sekä huolehtii, että vammaispalvelulakia tarvittaessa täsmennetään siten, että tosiasiallisessa pääsystä palveluihin havaittavat puutteet tulevat korjatuiksi.

Valiokunnan mietintö StVM 28/2024 vp
Vastalause 1 /vihr, sd, vas

2. Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto selvittää, millaisiin toimiin olisi ryhdyttävä vammaisten henkilöiden tulkkaukspalveluissa esiintyvien puutteiden korjaamiseksi.

3. Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto kiinnittää erityistä huomiota asiakasmaksujen kohtuullistamista koskevan sääntelyn yhdenvertaiseen soveltamiseen hyvinvointialueilla ja säännöksen toimeenpanon seurantaan ja ryhtyy tarvittaessa toimenpiteisiin lainsäädännön muuttamiseksi.

Helsingissä 10.12.2024

Bella Forsgrén vihr
Krista Kiuru sd
Ilmari Nurminen sd
Ville Merinen sd
Aki Lindén sd
Suna Kymäläinen sd
Aino-Kaisa Pekonen vas

Valiokunnan mietintö StVM 28/2024 vp
Vastalause 2 /kesk

Vastalause 2

Perustelut

Kustannusvaikutukset

Vammaispalvelulain 675/2022 toimeenpanokustannuksiksi arvioitiin keväällä 2023 JTS:ssa noin 25 miljoonaa euroa vuodessa. Lisäksi valtiovarainministeriö varasi kehykseen oman arvionsa perusteella lain toimeenpanoa varten 100 miljoonan euron lisämäärärahan. Tätä ei kuitenkaan kohdennettu hyvinvointialuemomentille.

HE 122/2024 valmistelussa soveltamisalan tarkentamisen jälkeen vuositason lisäkustannusten suhteessa voimassa olevaan lainsäädäntöön on arvioitu olevan noin 30 miljoonaa euroa. Tämä sisältää kustannustason nousun ja eduskunnan tekemät muutokset suhteessa hallituksen esitykseen HE 191/2022 vp.

Vammaispalvelujen kokonaiskustannukset olivat hyvinvointialueilla vuonna 2023 noin 2,5 miljardia euroa.

Eduskunnassa tulisi talousarvioesityksen käsittelyn yhteydessä sovittaa yhteen nyt tehtävä lainsäädäntömuutos hyvinvointialueiden rahoituksen kanssa. Jotta alueet kykenevät toimeenpanemaan lakisäätteiset velvoitteensa, niille tulee kohdentaa riittävä rahoitus. Keskusta pitää ehdottoman tärkeänä, että hyvinvointialueiden lakisäätteisiä velvoitteita muutettaessa vaikutus on otettava huomioon myös määrärahasosassa.

Hallitus esittää lakiehdotuksessaan tarkennuksia vuoden 2025 alussa voimaan tulevan vammaispalvelulain soveltamisalaan

Keskustan valiokuntaryhmä on tyytyväinen, että hallituksen alkuperäisestä lakiesityksestä rajattiin pois soveltamisalan tarkennus, jolla olisi järjestetty laissa tarkoitettuja erityispalveluja vammaiselle henkilölle vain, jos hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve. Sen mukaan tavoitteena olisi ollut rajata vammaispalvelulaki siten, että laissa tarkoitettuja palveluita järjestettäisiin vain tilanteessa, jossa muussa, ensisijaisesti sovellettavassa lainsäädännössä tarkoitettujen palvelut eivät olisi henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta riittäviä ja sopivia. Hallituksen esitys olisi rajannut vammaispalvelulain mukaiset palvelut liian avoimesti ja tulkinnanvaraisesti kaikkein heikommassa asemassa olevilta ihmisiltä.

Jos vammaispalvelulaki olisi toteutunut esitetyllä tavalla, olisi siitä seurannut ilmeisiä vaikeuksia toimeenpanossa. Miten olisi voitu varmistaa yhdenvertaisuus aidosti, kun lainsäädäntö on tulkinnanvaraista ja epäselvää.

Lakiehdotuksen 2 §:n 3 momentin poistamisen lopullinen vaikutus selviää vasta toimeenpanossa (soveltaminen ja muutoksenhaku). Toisaalta soveltamisalasäännöksen 1 momentti rajaa itsensä lain toimeenpanoa erityislakina. Myös palvelujen maksuttomuuden ja asiakkaan edun suh-

Valiokunnan mietintö StVM 28/2024 vp
Vastalause 2 /kesk

detta koskeva esitetty sääntely hillitsee osaltaan kustannuspainetta. Sekä 3 momentilla että ilman-momenttia tietty henkilö saa joko sosiaalihuoltolain mukaisen palvelun tai vammaispalvelulain mukaisen palvelun. Hallituksen esitykseen HE 122/2024 vp sisältyvän 2 §:n 3 momentin poistaminen voi kuitenkin varovaisuusperiaatteen näkökulmasta edellyttää lisärahoitusta vuoden 2025 talousarvioon.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että hyväksytään yksi lausuma. (Vastalauseen lausumaehdotus)

Vastalauseen lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto seuraa vammaispalvelulain muutosten vaikutuksia vammaisten henkilöiden palveluiden saantiin ja antaa valiokunnalle selvityksen asiasta kevään 2026 aikana.

Helsingissä 10.12.2024

Hanna-Leena Mattila kesk
Markku Siponen kesk